

קורס מורי דרך תשע"ז (2016 – 2017)

בית הספר לתיירות אתגרית, המכללה האקדמית בוינגייט

דו"ח סיור 9

טבריה

נועם זיו

מסלול הסיור (אתרים מרכזיים): קבר רבי עקיבא, חמת טבריה, פארק ארכאולוגי ברקו, העיר העתיקה

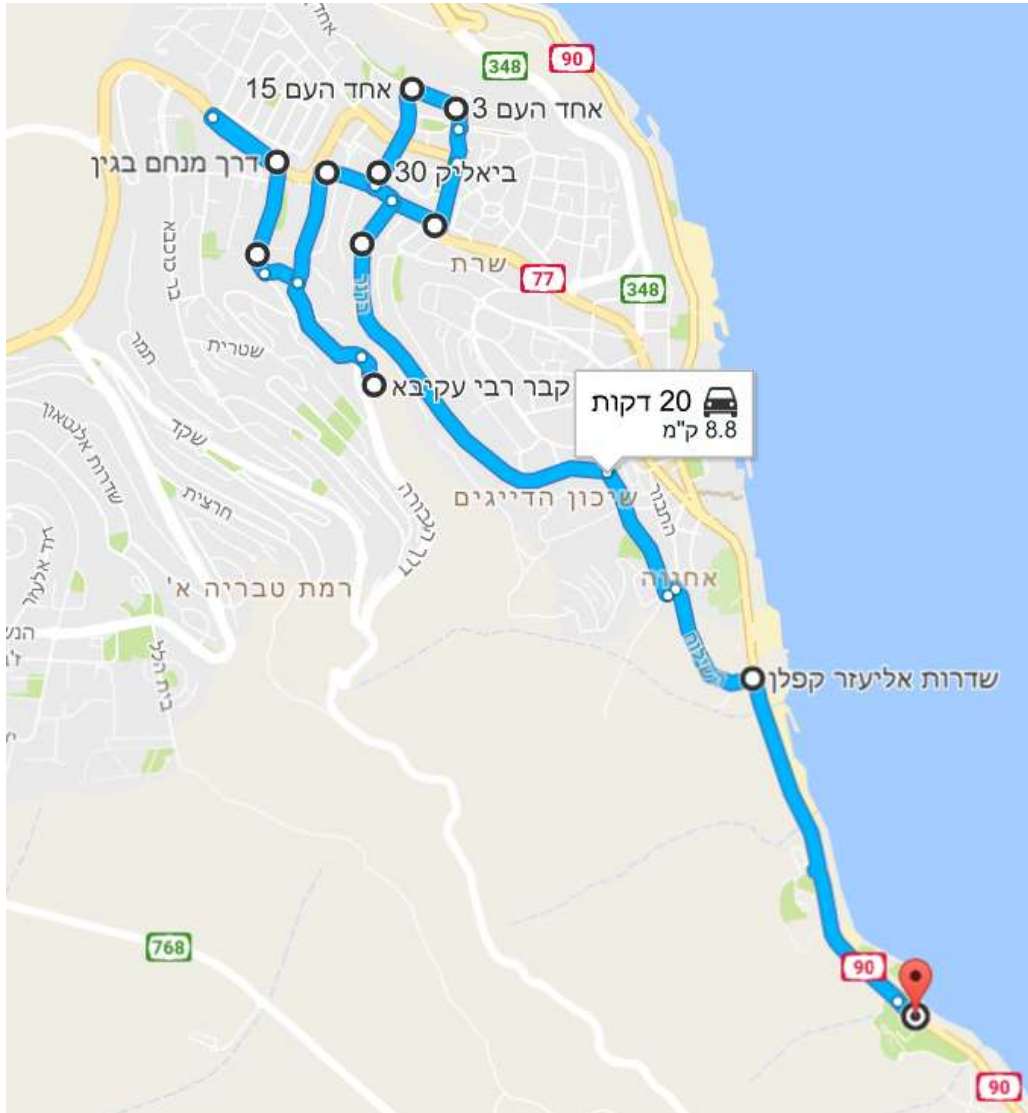
תאריך הסיור: 20/3/2017

מדריך הסיור: ד"ר חגי עמיצור

לו"ז ומנהלות

מ...מ	עד...	פירוט הפעילות	מנהלות ועוזרים	הערות
7:30	8:00	הפסקת בוקר באלונים		שירותים, חנות נוחות, בית קפה
8:00	9:00	נסיעה לטבריה		
9:00	10:00	קבר רבי עקיבא		שירותים
10:00	10:45	נסיעה לחמת טבריה	הכניסה לגן מכביש 90, בין סימני ק"מ 412-413	
10:45	12:30	חמת טבריה	הכניסה לגן נסגרת שעה לפני השעות הרשומות שעון קיץ בימים א'-ה' ושבת 8:00-17:00. בימי שישי וערבי חג 8:00-16:00 שעון חורף בימים א'-ה' ושבת 8:00-16:00. בימי שישי וערבי חג 8:00-15:00 בערב ראש השנה, ערב יום כיפור וערב פסח: 8:00 - 13:00 טלפון 04-6725287	שירותים
12:30	12:40	נסיעה לגן ארכאולוגי		
12:40	14:00	גן ארכאולוגי טבריה	שעות פעילות הפארק בחופשת הקיץ : בימים א' – ה' משעה 15:30 עד – 20:30 בימי ו' – סגור , בימי שבת משעה 12:00 עד 20:30 הכניסה בתשלום סמלי. הערה: ניתן להקדים את שעות הפתיחה לקבוצות בתאום מראש. טלפונים 04-6712950, 04-6710109	
14:10	15:00	הפסקת צהרים בטבריה	על מדרגות התיאטרון בפינת הבנים והקישון (ליד מלון לאונרדו קלאב)	
15:10	17:30	עיר צלבנית ועות'מנית	ההליכה מרחוב תגר לכיוון דרום	שירותים, חנויות מזון

מפת הנסיעה בסיוור

מפת ההליכה בחמת טבריה

מפת ההליכה בעיר העתיקה בטבריה

7. המבצר של צ'ולייבי (בנו של דאהר אל עומר)
8. וילה אליאנס וביה"ס אליאנס
9. הסראייה
10. המלון הסקוטי (ביה"ח) ומלון טיבריוס
11. אנדרטה לזכר זאכי אלחדיף
12. המסגד הגדול
13. קיר הרובע היהודי
14. ביה"כ האשכנזי
15. ביה"כ הספרדי חיים אבולעפייה
16. שרידי המבנה הצלבני
17. המבנה הצלבני
18. מסגד הים
19. מדיד המים
20. מסעדת הרמיטז' ההוסטל הרוסי
22. הכנסייה האורתודוקסית

תכני ההדרכה

אתר	תוכן ההדרכה
<p>נסיעה בכביש 77 מאלונים לטבריה</p>	<p>אנחנו בגליל התחתון המרכזי, הבנוי משורה של קמרים ובקעות שראשיתם בדרום בעמק יזרעאל ועד בקעת בית הכרם בצפון.</p> <p>משמאל רכס טורעאן, עוברים את מחלף גולני, צומת דרכים עתיקות חשובה ביותר. אנו נוסעים על הציר מערב-מזרח, דרך ציפורי-טבריה הרומי, וצפון-דרום (כביש 65) דרך הים הקדומה. בגלל חשיבותן של הדרכים היו סביבה קרבות רבים בהיסטוריה (כולל קרב קרני חיטין 1187).</p> <p>יער לביא (נטוע אדם) בתוכו, מזרז, שרידי הכפר הערבי לופיא המשמר את שם הפונדק הקדום שהיה כאן. במלחמת העצמאות הכפר ננטש (קרבות 10 הימים) והוקם קיבוץ לביא מצפון לכביש.</p> <p>מימין גבעת אבני, ומעבר לה כפר נהר הירדן כפר ילדים, פרוייקט למען ילדים עם מחלות סופניות.</p> <p>משמאל הר קרני חיטין (דרשת הר האושר של האוונגליים, קרב קרני חיטין). עברנו לגליל התחתון המזרחי (שורת רמות נטויות) מימין רמת ארבל הנטויה ונשברת במצוק הארבל. מימין בקעת יבניאל, מצפה אלות.</p> <p>נכנסים לתחום טבריה המודרנית. מימין מגדל המים הנמצא באתר ארכאולוגי בשם בית מעון. טבריה הקדומה היתה רק על שפת הכינרת, כל שאר האתרים היו מחוץ לעיר. משמאל המושבה מיצפה הוקמה הימי העליה השניה אך בסגנון מושבות העליה הראשונה. "טבריה עילית" הן שכונות ג' ו-ד'.</p> <p>מימין "מצפה עדי" לזכרו של עדי אביטן אחד משלושת חיילי צהל שנחטפו בחרמון בשנת 2000.</p> <p>מימין נחל רקת במוצאו היתה העיר רקת.</p> <p>כיוון שבתקופות מסוימות בהיסטוריה זיהו את רקת עם טבריה העתיקה, בשנות החמישים כשבן גוריון ביקש לעברת שמות משפחה לועזיים, רבים מבני טבריה בחרו בשם רקתי. (מרפאת רקתי של קופ"ח כללית).</p> <p>תחנת משטרת טבריה נבנתה ב 1941 כחלק מהתגובה של הבריטים למרד הערבי 1936-1939 כנגד הבריטים.</p> <p>הבריטים מביאים את צ'ארלס טגארט, מומחה ללוחמה בטרור המכין תכנית אב להקמת תחנות משמר בנקודות אסטרטגיות. התחנות נבנו בשלושה דגמים: תחנות גדולות- בצמתים ונקודות אסטרטגיות (עירק-סוידאן, לטרון), תחנות עירוניות (טבריה), ומצודות על דרכים ראשיות (נבי יושע).</p> <p>התחנה בטבריה הוקמה כאן כיוון שזו היתה הכניסה לעיר (כל מה שמעלינו לא היה קיים).</p>
<p>קבר רבי עקיבא</p>	<p>תצפית: מולנו רמת הגולן, כורסי, הר סוסיתא, מימין הירמוך / הגלעד. מזרז הר ברניקי היורד לכנרת, למרגלותיו לשון הנכנסת לכנרת- זה מיקומה של העיר חמת. מצפון שלוחה מאורכת, מאחוריה נחל רקת, במוצאו העיר רקת.</p> <p>מבנה הקבר: הכיפה המערבית היא סימון קבר רבי עקיבא, והכיפה המזרחית קבר רבי משה חיים לוצאטו (הרמח"ל).</p>

<p>בתקופת המקרא לא היה כלום בטבריה. בכל השטח שבין 2 הערים לא היה כלום בין מאה 5 ו-1 לפנה"ס והאזור שימש כבית קברות גדול (לכן עד היום יש בעיה של בניה על קברים בעיר).</p> <p>בשנת 1 לפנה"ס הורדוס מלך יהודה מת והורדוס אנטיפס בנו יורש אותו ומקבל את הגליל והפראה (עבר הירדן). הוא בונה עיר וקורא לה על שם הקיסר טיבריוס.</p> <p>על מנת שלא לבזבז שטחים חקלאיים הוא בונה אותה על איזור הקברים. העיר נבנית בסגנון רומי מובהק- קארדו, מרחצאות, בתי שעשועים. תאריך הקמת העיר שנוי במחלוקת, 18, 19 או 20 לספירה.</p> <p>המרכז הציבורי נמצא בחלק הדרומי שהוא איזור צר בין ההר לכנרת (מעבר הכרחי) והעיר צרה וארוכה.</p> <p>סביב אירועי מרד בר כוכבא (132-136 לספירה), רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י) מבצע פעולת טיהור המאפשרת ליהודים לגור בטבריה למרות הקברים.</p> <p>העיר הופכת ליהודית עד שבמאה 3 לספירה מגיעה הסנהדרין והנשיאות. התלמוד הירושלמי נחתם בטבריה.</p> <p>שנת 400 אוכלוסיית העיר מתרחבת והעיר גדלה אל עבר ההר ממערב. כנ"ל בתקופה הביזנטית. כשהעיר מתפשטת דרומה ומגיעה לחמת, זו הופכת להיות חלק מטבריה, ומאז נקראת חמת טבריה.</p> <p>בתקופה המוסלמית העיר נקראת טַבְרִיָה.</p> <p>ב 749 רעידת אדמה בית שאן נחרבת והשלטון מעביר את הבירה לטבריה.</p> <p>1033 רעידת אדמה מחריבה את טבריה והיא חדלה מלהתקיים.</p> <p>1099 מגיעים הצלבנים מאירופה ומשתמשים בחומרי בניה מהחלק ההרוס הדרומי כדי לבנות את החלק הצפוני.</p> <p>ניתן לראות את חומת העיר הצלבנית לחוף הים מימין למלונות (מבנה בזלת כהה).</p> <p>העיר הצלבנית קטנה בהרבה מזו הביזנטית.</p> <p>בתקופה הממלוקית (מאה 13) העיר לא מפותחת ולכן דועכת.</p> <p>במאה 16 (תקופה עות'מנית) מגיעה דונה גרציה קונה 30 כפרים ומתה לפני שמגשימה את תכניתיה. לכן אין שרידים לפועלה (חוץ משמות רחובות והנצחה).</p> <p>1680 שוב רעידת אדמה וטבריה נהרסת.</p> <p>מאה 18, בדואי בשם דאהר אל עומר מחליט להקים בגליל מדינה עצמאית תוך כדי מרד בוואלי של צידון. הוא מעוניין ביהודי התפוצות שיבואו ליישב את העיר וכותב מכתבים לקהילות יהודיות בעולם.</p> <p>1740 מגיע רבי חיים אבולעפיה מאיזמיר ומתיישב בטבריה עם מאמיניו. הוא מקים את הרובע היהודי על חוף הכינרת. אבולעפיה משקיע הרבה כסף והופך את טבריה למרכז יהודי משמעותי. המוסלמים שמתיישבים בטבריה תופסים את השטחים שמסביב לרובע היהודי ויוצרים טבעת מסביבו. אח"כ באים הנוצרים ויוצרים טבעת נוספת מסביב לרובע המוסלמי.</p> <p>1745 צ'ולייבי בנו של דאהר אל עומר בונה חומה, מקים סראייה ב"אצבע הצפונית" של העיר.</p>	
<p>תהליך היציאה מהחומות העות'מניות מתרחש רק מ 1911 (אחרי שתהליך זה כבר קרה בירושלים, יפו, חיפה, עכו).</p> <p>בזמן מלחה"ע הראשונה אין פיתוח בעיר, ובסופה מתחילה העליה השלישית.</p> <p>1919 מתחילים דיונים על הקמת שכונה עברית מודרנית. האגודה שהוקמה נקראת "אחוזת בית" כמו זו שהקימה את תל-אביב, כיוון שראו בתל אביב מודל.</p> <p>השכונה נחנכת ב 1922 ונקראת "קרית שמואל" (ע"ש הנציב הבריטי הראשון הרברט</p>	<p>נסיעה מקבר רבי עקיבא לחמת טבריה</p>

סמואל). השכונה הופכת לחשובה ביותר בטבריה בתקופת המנדט הבריטי. ב 3 באוקטובר 1938 מתרחש בה טבח ע"י ערבים ונרצחים 19 יהודים. גופותיהם נשרפות וכוחות ההגנה לא יכולים לזהותם. הם נקברים לכן בקבר אחים. לשכונת קרית שמואל 3 רחובות. ברחוב המזרחי יש בית קולנוע הראשון בטבריה בו מנחם גולן החל את דרכו. **יד שטרית** (ע"ש נחום שטרית שר המשטרה ואחד מחותמי מגילת העצמאות ומוותיקי טבריה). מתחם קבר הרמב"ם.

פרשיית דונה גרציה ב 3 פרקים:

פרק א':

הימים ימי המאה ה 15 בספרד, האינקוויזיציה בעיצומה, חלק מהיהודים משמרים את דתם בסתר וחיים כנוצרים (אנוסים). סיפור האנוסים הרבה יותר דרמטי בפורטוגל מאשר בספרד. בספרד קיבלו אופציה להתנצר או להיות מגורשים (גירוש ספרד 1492), וחלקם עוברים לפורטוגל. 4 שנים לאחר מכן בנו של מלך פורטוגל מתחתן עם הבת של מלך ספרד. הכלה הטרייה דורשת כתנאי לחתונה שיגרש את היהודים גם מפורטוגל. המלך, שלא מעוניין לגרש את כל שדרת הכלכלה והמסחר שלו, משתמש בתכסיס, מרכז את כל היהודים בכיכר המרכזית בליסבון בהבטיחו להם כי יעלה אותם לאניות ויחזירם לספרד. כשהיהודים מתרכזים, המלך מעמיד את הכמרים והבישופים שלו מסביב, הם מזים עליהם מים ואומרים "מעכשיו אתם נוצרים".

אחת ממשפחות האנוסים היתה משפחת **מנדז**, משפחה עשירה בעלת בנק וצי אניות. **חנה נשיא** (המכונה **דונה גרציה**) מתחתנת עם **אנריקה מנדז** והופכת לאשה העשירה בעולם. כשבעלה מת משפחתה מנסה לחתן אותה עם גבר שהיא לא רוצה בו והיא מואשמת בכך שהיא ממשפחת אנוסים ונאלצת לברוח מפורטוגל. היא מקימה סניפים של הבנק שלה ברחבי העולם ועוברת לאנטוורפן, אח"כ לאמסטרדם, ואח"כ לקושטא. בימים אלה (מאה 16) הישוב היהודי בצפת הופך לדומיננטי סביב עניין הקבלה, ודונה גרציה מחליטה לחזק את הישוב היהודי בגליל. היא קונה 30 כפרים באזור טבריה, שולחת את אחיינה **דון יוסף נשיא** לעשות בדיקות היתכנות, אך היא נפטרת לפני שהצליחה להגשים את תכניותיה.

פרק ב':

בתחילת שנות ה 90 מחליט יזם טברייני בשם **אמסלם** להקים מרכז קניות בעיר. הוא מקים קניון גדול ומפואר, אך מכיוון שהמבנה הוקם בסמוך לשוק העירוני, הוא לא מתרומם וכמעט פושט רגל. אותו יזם הוא ממשפחה טבריינית מוכרת ובעלותו גם סוכנות נסיעות "**אמסלם טורס**". מכיוון שהקניון לא מצליח, הוא מעביר את משרדי הסוכנות לתוכו כדי לצמצם עלויות. **צביקה סחייק**, מנהל בי"ס ומנהל מתנ"ס, איש ממשפחה טבריינית ותיקה, מסתובב כל חייו עם חלום להנציח את זכרה של דונה גרציה בטבריה. יום אחד נוסע סחייק לחו"ל באמצעות "אמסלם טורס". משהו משתבש בטיול והוא מגיע לבקש פיצויים מאמסלם. בשיחה מסתבר לשניים כי הסבתות שלהם חיו בשכונות ביישן בטבריה והעלו זיכרונות ילדות כל הלילה. בשיחה פורש סחייק בפני אמסלם את חלומו להנציח את דונה גרציה. אמסלם, שהבין כי יש לו הזדמנות גם לפצות את סחייק וגם להפוך את הקניון לעסק רווחי, מודיע לו "הקניון שלך".

פרק ג':

השניים הופכים את המבנה למלון בוטיק בן 26 חדרים בשם "מוזאון דונה גרציה". המלון/מוזיאון עוצב באופן שכל חדר הוקדש לתחנה בחייה של דונה גרציה, עם מפות על הקירות, שרטוטים, תרשימים ומעל הכל ריהוט ותפאורה מושלמת של המאה ה 16.

<p>בכניסה למלון יש חדר הלבשה ובו בגדים בסגנון המאה ה 16 שהאורחים מתלבשים בהם בכניסה -אטרקציה מצוינת לתיירים עד היום. (המלון בצומת הרחובות הרב חיים סמאגא והפרחים).</p>	
<p>פרשיית הבתים הראשונים מחוץ לחומות: שנת 1911 חברת יק"א מחליטה שגם בטבריה הגיע הזמן לצאת מהחומות. העיר העות'מנית היא צפופה, בעיות הגיינה וכו'. החברה בונה 3 בתים מחוץ לחומה ולתת אותם במתנה למי שיסכים לעבור מחוץ לעיר. למרות זאת, אף אחד לא מעז לעבור אל מחוץ לחומות שכן היה מאוד מסוכן. באותם ימים מגיעות למושבה יבניאל כמה משפחות מאזור רוסיה ("מוסקובים"). הם שומעים כי מחוץ לטבריה מחולקים בתים חנים אין כסף, ועוברים לגור בהם. אלו הם הבתים ברחוב השילוח, מס' 13, 15 ו-17.</p>	
<p>גן לאומי, היתה אחת מחמשת ערי נפתלי, שרידים מתקופת המקרא. הפכה ל"שכונת היוקרה" של טבריה בתקופה רומית-ביזנטית. אנשים עשירים, רצפות פסיפס יפות. שנת 749 העיר נחרבת ולא נבנית עוד. טבריה ממשיכה להתקיים. בתחילת מאה 19 הוקם מחדש החמאם של סולטן סולימאן ובעקבותיו מרחצאות נוספים. ב 1900 הסולטן מחליט לתרום מסילת ברזל מאיסטנבול לחיג'אז. חלק ממנה- רכבת העמק. ב 1904 מוקם קטע המסילה מדרעה לחיפה, ובזכותה הופכת צמח להיות מקום מרכזי. 1920 טרומפלדור מת וחבריו מקימים את גדוד העבודה. הם מקבלים את פרוייקט סלילת הכביש מטבריה לצמח. תוך כדי עבודות הסלילה מתגלה פסיפס המזוהה כרצפת בית כנסת. האתר כוסה מחדש באדמה ומעליו הוקם בית מלון רימונים מינרל. בשנות ה 60 נחפר האתר שוב ונמצא עוד בית כנסת , ומתחתיו עוד אחד ועוד אחד. סה"כ 4 שכבות של בתי כנסת ממאה שניה (ימי רבי יהודה הנשיא), שלישית (באותם קווי מתאר), רביעית ושישית לספירה. לאחרונה נבנה מעל המקום מבנה מקורה ומסודר. במקום מעיינות תרמו-מינרליים האופייניים לאורכו של בקע ים המלח. חומם מושפע מהעומק ממנו הם נובעים, וכן מההרכב הגאומינרולוגי. עמודי האבן משמאל לכניסה הן ארובות לשחרור לחץ האדים. 306 רעידת אדמה, המקום נהרס והוחלפה רצפת הפסיפס – מהיפות בארץ.</p>	<p>חמת טבריה</p>
<p>פארק ברקו – הפארק הארכיאולוגי של טבריה ע"ש עוזר ברקוביץ ז"ל (ברקו) ממוקם בקרבת מלון הולידיי אין. ונפתח לאחרונה לציבור הרחב - מדשאות, אטרקציות לילדים ומתקני השעשועים וכן שרידים ארכיאולוגיים. פארק טבריה, משתרע על שטח של כ- 100 דונם, בהם נמצאים שרידיה העתיקים של טבריה, החל מהיווסדה על ידי הורדוס במאה ה- 1 לספירה ועד ימי השלטון המוסלמי. בפארק מערכת שבילים, גנים ייחודיים וממצאים ארכיאולוגיים, כגון שער רומי עתיק ומערכת ניקוז בת יותר מ- 1,000 שנה והוא ישמש כריאה ירוקה ומתחם בילוי ונופש לתושבי טבריה והאזור ולתיירים המבקרים באזור הכנרת וכן לקיום אירועים המוניים, מופעי מוסיקה ותיאטרון. פארק ברקו, קרוי על שמו של עוזר ברקוביץ (ברקו) ז"ל, שכיהן כממונה על השכר והסכמי עבודה במשרד האוצר והוא מהווה שלב ראשון בתוכנית הפיתוח של האזור שהושקעה בה</p>	<p>הגן הארכאולוגי (פארק ברקו)</p>

<p>עד היום כ- 10 מיליון שקלים כחלק משיתוף פעולה בין עיריית טבריה, רשות העתיקות ומשרד ראש הממשלה במסגרת התוכנית הממשלתית לחיזוק הצפון שלאחר מלחמת לבנון השניה.</p> <p>בשלב השני של פיתוח הפארק יושקעו בו משאבים נוספים להרחבתו ולחשיפת ושימור האמפיתיאטרון הרומי הצמוד לפארק.</p>	
<p>גובה ההר כ-190 מטר מעל פני הים. על ההר נמצאו שרידי כנסייה ביזנטית ולצידה מסגד מהמאה ה-8 לספירה.</p> <p>להורדוס אנטיפס היה בטבריה ארמון מפואר, שייכתן שהוא ארמונה של הנסיכה ברניקי, עליו סיפר יוסף בן מתתיהו בכתביו, ומכאן שמו של ההר "הר ברניקי".</p> <p>במהלך התקופה הביזנטית, במאה השישית, נבנתה על פסגתו המזרחית של ההר כנסייה, ייתכן על חורבת ארמונו של אנטיפס. הכנסייה הייתה מבנה מפואר ששטחו כ-1,400 מ"ר. בליבה של הכנסייה עמדה אבן מונוליטית ששמשה כשריד מקודש, וכפי הנראה נקשרה בסיפור פעילותו של ישו באזור הכנרת.</p> <p>הקיסר יוסטיניאנוס הראשון בנה חומה, שהגיעה מטבריה עד לפסגתו המערבית של ההר, והסתיימה בשני מגדלים שגובהם 15 מטרים ואורך כל אחד מצלעותיהם 7.5 מטרים.</p> <p>ברעש האדמה בשנת 749 המכונה רעש שביעית נהרסו המבנים שעל ההר, לרבות הכנסייה, אך זו שופצה מחדש בתקופה המוסלמית הקדומה, במהלך המאה השמינית ושימשה ככנסייה עד לאחר קרב קרני חיטין, בו נהדפו הצלבנים וממלכתם בגליל חרבה.</p> <p>לאחר חורבן הכנסייה שהה המקום בשימונו במשך שנים רבות.</p> <p>בשנת 1990 החל הארכאולוג יזהר הירשפלד בחפירות במקום. לא נמצאו כל שרידים לארמונה של ברניקי, אך נחשפה הכנסייה הביזנטית, ושרידי החומה והמגדל. הקרן הקיימת לישראל פרצה דרך המובילה משכונותיה העליונות של טבריה אל ההר. בצלע ההר התגלה על ידי הארכאולוגים תיאטרון רומי, ובו כ-5,000-6,000 מקומות.</p> <p>עיריית טבריה מתכננת להפוך את האמפיתיאטרון למרכז מופעים ולשלב בפארק הארכאולוגי בדרומה של טבריה, הכולל ממצאים ארכאולוגיים מהתקופה הרומית.</p> <p>בסמוך לכנסייה נחשף מבנה נוסף, וההשערה הייתה שהוא שימש כשוק בתקופה הביזנטית של העיר. בשנת 2009 גילתה הארכאולוגית קטיה ציטרין-סילברמן מהאוניברסיטה העברית בירושלים שהמבנה שימש כמסגד, וייתכן שהכנסייה והמסגד פעלו במקביל זה לצד זה, כשכל אחד משרת את הקהילה שלו. מסגדים דומים מאותה תקופה התגלו בדמשק ובעיר ג'רש שבירדן.</p>	<p>הר ברניקי</p>
<p>ליד מצודת ארבעת המגדלים</p> <p>תוואי החומה המוכר כיום, נבנה על ידי שליט הגליל דאהר אל עומר, כנראה בתוואי החומה הצלבנית וחומת דונה גרציה. דאהר, ובנו צ'ולייבי, בנו את חומת טבריה בין השנים 1737-1738 הבנייה כללה חומה שהקיפה את העיר משלושת צידיה הפונים ליבשה, מצודה גדולה הקבועה בצפון מערב החומה, וכן את בית הסראייה.</p> <p>לדאהר אל עומר היו 4 בנים והוא התלבט למי מהם להשאיר את המדינה. עוד בחייו הוא מחלק את השטח שלו לארבעה חלקים, אחד לכל בן, כדי לראות מי מהם מנהל את ענייניו בצורה הטובה ביותר. כל אחד מהבנים ניסו להוכיח את עצמם באמצעות בניה מאסיבית. לכן</p>	<p>העיר העתיקה (הליכה מצפון לדרום)</p>

ברחבי הגליל יש מצודות רבות ממאה 18. וכך, "חומות דאהר אל עומר" בטבריה נבנו בעצם ע"י בנו צ'ולייבי.
 1740 מגיע **רבי חיים אבולעפיה** (בגיל 80) מאיזמיר ומתיישב בטבריה עם מאמיניו. הוא מקים את הרובע היהודי על חוף הכינרת. אבולעפיה משקיע הרבה כסף והופך את טבריה למרכז יהודי משמעותי. המוסלמים שמתיישבים בטבריה תופסים את השטחים שמסביב לרובע היהודי ויוצרים טבעת מסביבו. אח"כ באים הנוצרים ויוצרים טבעת נוספת מסביב לרובע המוסלמי.
 החומה שבנה צ'ולייבי מתחילה **במצודת 4 המגדלים**, הולכת דרומה (עד הרמזור שליד בנק לאומי), פונה מערבה ואז שוב דרומה (לאורך רחוב הגליל).
 השלט "הארמון הצלבני" על המצודה מטעה את המבקרים. זהו שמה של גלריה לאומנות שהיתה כאן בשם זה ונסגרה לפני שנים רבות. שום קשר לצלבנים.

וילה אליאנס וביה"ס אליאנס

בשנת תרפ"ה (1925) הקים ארגון "כל ישראל חברים" (כי"ח, ובצרפתית – אליאנס) את מבנה בית הספר שמולו אנחנו עומדים. בנוסף הקימו בתי ספר במקומות נוספים (למשל מקווה ישראל), על מנת לחנך ילדים יהודיים לעבודת כפיים, חקלאות ותרבות הגוף והספורט.

בית הספר שכן במקבץ מבנים מחוברים בני שתי קומות – קומה ראשונה: כיתות לימוד, וקומה שניה מבנה ההנהלה. הם בנויים בזלת שחורה, ויצרו מתחם סגור שבמרכזו חצר גדולה ששימשה לספורט. המבנה שימש למטרתו המקורית עד 1937, אז עבר בית הספר למשכן חדש בעיר. (כדאי לדעת שזה אינו

בית הספר הראשון של כי"ח בטבריה. קדם לו בית ספר שנבנה בעיר העתיקה של טבריה כבר בשנת 1900).

הרחוב שבו אנו נמצאים נקרא על שמו של **יצחק תג'ר**, שהיה אחד ממנהליו הראשונים של בית הספר.

ליד בית הספר הוקם מתחם אירוח לאורחים מהעולם, והמשמש כצימרים עד היום. יורדים במורד רחוב דונה גרציה ונכנסים לתחום החומה של העיר.

הסראייה

בית הממשל הטורקי. חצר ריבועית (שימשה גם להוצאות להורג) ומסביבה חדרים ששימשו כמשרדי שלטון.

המקום עבר לידי הבריטים ואח"כ למדינת ישראל, יש בו משרדים של משרד החקלאות. לפני כמה שנים יזם רכש את המקום ויש תכניות פיתוח.

ליד הכניסה לחצר יש מבנה אורות ל 25 סוסים של השוטרים הטורקיים. רואים את הטבעות בקירות, את השקתות ואת מדפי האוכפים. המקום משמש מחסן של עריית טבריה ואינו משומר.

מתחם המלון (בי"ח הסקוטי) ומלון טיבריאס

השנה 1874. לטבריה מגיעים נציגי המיסיון הסקוטי כדי לנסות ולנצר את התושבים הלא

נוצרים של העיר. כיוון שהשלטון הוא מוסלמי הוא לא אוהב את הרעיון, ולכן המיסיון פועל במסווה של מוסדות חסד צדקה ורווחה כמו בתי תמחוי, בתי חולים וכו'.

מוקמת מרפאה בראשות ד"ר דויד טוראנס ההופכת אח"כ לבית החולים הגדול ביותר בטבריה (עד כדי כך, שבקבלת הפנים לבריטים אומר הרב הראשי לטבריה "ברוכים הבאים לטבריה, העיר שנתברכה בשלושה דברים: מימיה הצלולים, קברי הצדיקים, וד"ר

טוראנס") בנו, הרברט, ממשיך את דרכו. המיסיון הסקוטי קונה חלקת אדמה גדולה מסביב לבית החולים ומקים בו מתחם מבנים גדול גם כנסייה, בית לד"ר טוראנס, ובית קברות.

בית החולים מתפקד לאורך כל תקופת המנדט כולל מלחמת העצמאות, ועד 1970 בו עברו רוב המחלקות לבית החולים "פוריה" החדש, וכאן נשאר רק בית יולדות.

אנשי המיסיון מחליטים להפוך את המבנה להוסטל לצליינים.

בשנת 1995 מדינת ישראל "מגלה" כי בעוד 5 שנים תהיה שנת 2000 והאפיפיור אמור להגיע. כדי להתגבר על הביקוש העצום הצפוי לחדרי מלון, המדינה אישרה לכל מי שהגיש בקשה להקים מלון, בית הארחה, צימר וכולי. בנוסף, היזמים גם קיבלו הלוואות שרובן הפכו למענקים.

המיסיון ניצל את המומנטום והחליט להפוך את ההוסטל לבית מלון גדול. אלא שכאשר החלו העבודות, מיד נתגלו במקום שרידי בית קברות יהודי מתקופת המשנה והתלמוד (רומית-ביזנטית). היה מו"מ בין הסקוטים ובין אתרא קדישא, ולבסוף נבנה המלון ע"פ התקן המחמיר ביותר של בניה מעל קברים ע"פ ההלכה. אבל, בגלל העיכוב המלון לא היה מוכן לשנת 2000 ונחנך רק ב 2003.

בעקבות הפעלת המלון המפואר אין אפשרות להגיע למתחם בית החולים, אלא אם אתה אורח המלון, וכן בסיוור מאורגן המתקיים בשבת בבוקר.

1896. שוויצרי בשם ריכרד גרוסמן מגיע לטבריה לביקור. הוא מגלה כי אין בעיר שום מלון ראוי לשמו, ומחליט להקים מלון מודרני.

המלון נקרא מלון גרוסמן או מלון טיבריאס. המלון היה חדיש מאוד והביא את המים הזורמים מהברז!

בעקבות מלחמת העולם הראשונה, האימפריה הבריטית שולטת על רוב העולם. כדי לחבר את כל קצווי היבשת מחליטים הבריטים להקים חברת תעופה.

ב 1926 מוקמת חברת Imperial Airways, לימים משתנה שמה ל BOAC, ולימים ל **British Airways**.

המטרה היתה לחבר את אנגליה עם הודו בקווי תעופה, אבל כיוון שהמטוסים היו בעלי מנועי בוכנה לא היה להם טווח טיסה גדול.

לכן, הטיסות יצאו מלונדון ונחתו בפריז. משם לברינדזי באיטליה, שם מחליפים מטוס ל"הידרופליין" (מטוס הממריא ונוחת במים), שהיה נוחת בכינרת (הלידו הוקם כמזח תדלוק לצורך העניין).

בטבריה היו הנוסעים מבלים את הלילה במלון טיבריאס, ולמחרת בבוקר עולים על

דיליז'אנס ונוסעים להיכן שהיום קיבוץ מעגן. עולים על מטוס 4 מנועי וטסים **לבגדד**, משם לקראצ'י ומשם לבומביי. המטוס היה נוחת כל שבוע ביום שלישי בשעה 13:00 והיה אטרקציה כל כך גדולה לתושבי טבריה, שכולם היו סוגרים את החנויות ורצים לכינרת. לכן, עד היום, ביום שלישי ב 13:00 החנויות בטבריה נסגרות. הבריטים ראו כי טוב והפכו את הפסקת העבודה השבועית לתקנה בכל הערים בארץ. בגלל הרוחות החזקות בכינרת קרו שני מקרי התהפכות של מטוסים שנחתו, וחברת הביטוח Lloyds העלתה את הפרמיות ולבסוף לאחר כ 4 שנות פעילות הפסיקה לבטח את המטוסים, והמקום הפך לשדה תעופה צבאי בלבד הבריטים העבירו את הנחיתות ל**ים המלח** ליד קליה, אבל בגלל שהמלח הזיק למטוסים, שדה התעופה הועבר **לעזה**.

הבניין הגבוה לידינו הוא החשוב ביותר בטבריה במלחמת העצמאות. זאת כיוון שהוא שולט על הדרך הראשית של כל התחבורה היהודית המקשרת את מרכז הארץ לצפונה (כיוון שהגליל היה עוין, התנועה היתה מהמרכז דרך טבריה שהיתה מעבר הכרחי). בגלל חשיבותי הגדולה ב 16-17 באפריל 48 חטיבת גולני כובשת אותו (הרחוב מתחתינו נקרא "גדוד ברק") ובעקבות כך פונים ערביי טבריה אל הבריטים ומבקשים את עזרתם כדי להתפנות מהעיר. הבריטים מארגנים שיירת אוטובוסים גדולה וכל תושב ערבי בוחר לאיזו עיר ערבית לנסוע. בבוקר ה 18 לאפריל אין יותר ערבים בטבריה. (ישנן 4 ערים שעברו לשליטה יהודית טרם הכרזת המדינה. טבריה הראשונה, אח"כ חיפה ב 22 לאפריל, אח"כ יפו ב 29 באפריל ולבסוף צפת ב 10 במאי)

אנדרטת זכי אלחדיף

משפחתו של זכי אלחדיף עלתה לטבריה ב 1740 עם הרב חיים אבולעפיה.

הוא היה ראש העירייה היהודי הראשון בארץ ישראל, שכיהן בראשות עיריית טבריה משנת 1928 עד הירצחו בשנת 1938. מספר שבועות לאחר הטבח בטבריה, גורה אלחדיף לאור היום על ידי בנו של בעל מסעדה ערבי טברייני, שארב לו וירה בו מטווח קצר בסמוך למסגד א-זידאני בעיר. אלחדיף היה בדרכו לבנק כדי להפקיד את דמי הפיקדון היומי של העירייה כשנרצח. כעבור יומיים מת מפצעיו. על שמו נקרא הרחוב הראשי בטבריה וכן הוצבה אנדרטה לזכרו במקום הרצח.

המסגד הגדול (מסגד אל עומארי – ע"ש דאהר אל עומר)

נבנה ב 1742 (ע"פ הכתובת שמעל לשער) והיה פעיל עד 17 באפריל 48. עובדה מעניינת היא שהמסגד הוקם בתרומות של יהודים. התרומה ניתנה ע"י רבי חיים אבולעפיה כאות תודה לדאהר אל עומר שהזמין אותו לבוא להתיישב בטבריה.

קיר הרובע היהודי

בכניסה לרובע היהודי הוקם קיר מגן שכן בתקופות מסויימות החלה בעיה ביטחונית אל מול המוסלמים.

14 במאי 1934 היה בטבריה גשם אדיר, יותר מ 100 מ"מ בפחות משעה.

שיטפון ומפולת בוץ אדירה גרמו לפצועים הרוגים והרס רב. הבריטים הביאו כלים כבדים ופינו את ההריסות אל הכינרת, ויצרו את התשתית למה שהיום הוא הטיילת.

הרובע היהודי נהרס ברובו ולכן במלחמת העצמאות היו בו יחסית מעט יהודים (800 עד 1000). כיוון שבמלחמה הם היו נצורים, הדרך היחידה להביא להם אספקה היתה דרך הים. לא היתה אפשרות להתקרב עם סירות כיוון שהן ספגו אש מהחוף, לכן היו פורקים ארגזים אל המים באזור חמת טבריה, ושחיינים היו גוררים אותם אל הרובע היהודי.

בית הכנסת הספרדי

רבי חיים אבולעפיה מקים בי"כ ב 1740. מדוע במקום הזה? כי בתלמוד מסופר שמול החלון המרכזי של בי הכנסת בטבריה נמצא **בארה של מרים**. (באר מיתולוגית שהלכה עם עם ישראל במדבר, וכשהגיעו לא"י, הבאר "נגנזה בכנרת"). אבולעפיה עושה דברים רבים חשובים למען עם ישראל, ומשאיר את חותמו ע"י המצאת "קופת רבי מאיר על הנס". כלומר קופות צדקה שיהיו מפוזרות ברחבי קהילות יהודיות בעולם ויובאו לטבריה ע"י **שד"רים** (שלוחי דרבנן) מטעמו.

עקרון הצדקה לא היה חדש אבל קופות צדקה-זו המצאה שלו. קופות קק"ל – אותו רעיון. כיוון שהכספים היו מיועדים רק לקהילה הספרדית בטבריה, זו הופכת להיות עשירה מאוד. 1837 רעידת אדמה חזקה מחריבה את בית הכנסת והקהילה הספרדית נותרת ללא בית כנסת. אחד מעשירי טבריה **רבי שמואל קונורתי ("הסניור")** תורם אגף בביתו לטובת בית כנסת (בית הבזלת עם הכיפה הלבנה). כמה שנים מאוחר יותר בונים מחדש את בית הכנסת ובית "הסניור" נותר חתום.

בית הכנסת האשכנזי

1760 **רבי ישראל בעל שם-טוב** מייסד תנועת החסידות נפטר באירופה. חמש שנים מאוחר יותר עולים חלק מתלמידיו לא"י ע"פ צוואתו. 1777 יש עוד גל עליה של 300 משפחות חסידים. הם מתיישבים דוקא בטבריה כיוון שטבריה היא מושא הגאולה של העם היהודי ("העמוקה מכולן" בתחנות נדודי הסנהדרין). הם קונים אדמות ונוטעים בהן מטעים. מתפתחות בטבריה שתי קהילות, אשכנזית וספרדית. לקהילה האשכנזית 2 בתי כנסת: ביה"כ של חסידי בויאן מ 1836 וביה"כ של חסידי קרלין.

המבצר הצלבני

בסוף המאה ה 20 מרחיבים את בית הכנסת הספרדי מערבה ובעבודות ההרחבה מתגלים שרידי העיר הצלבנית. יש מבצר, עם חפיר וגשר. (זהו **כנראה** החפיר הצלבני היחיד בא"י שהיו בו מים).

הקצה הדרומי של המצודה הצלבנית: עד 1934 לא היתה טיילת בטבריה, כלומר המים הגיעו עד קירות המבצר. זו היתה חלק ממערכת המילוט של המבצר, שאפשרה להימלט ממנו בזמן מצור לעבר הים.

מסגד הים (מג'מעה אל בכר)

מהמבצר הצלבני עוברים שוב אל הטבעת המוסלמית. מהמסגד היתה "מרינה" של סירות דייגים שהיו שומעים את המואזין מהים, שטים לחוף, מתפללים וחוזרים.

מדיד הגובה של הכנרת

זהו פסל סביבתי עם מזרקה (בקיץ). זהו המקום היחיד בו הציבור יכול לראות בזמן אמיתי מהו מפלס הכנרת. לצורכי ניהול אגם הכנרת נקבעו לאגם "קו אדום עליון" - מפלס מקסימלי שאסור לעבור היות שבמקרה של גאות ישנה סכנת הצפה לאתרים מסביב לאגם, ו"קו אדום תחתון" שמתחתיו אסור לשאוב עקב סכנה לפגיעה במערכת האקולוגית ובאיכות המים. הקווים עוגנו בחוק בשנת 1969 בעקבות חורף סוער בצפון הארץ (חורף 1968 - 1969) שהביא לספיקות שיא בנחלים הזורמים אל הכנרת, ולעליית מפלס חריגה שהובילה לנזקים לאורך חופי הכנרת.

הקו האדום העליון נקבע לרום של **208.9** מטרים מתחת לגובה פני הים (מאוחר יותר שונה ל-**208.88**) והקו האדום התחתון נקבע ל-**212** מטרים מתחת לגובה פני הים.

מדרום לאורך החוף רואים מגדל **נטוי**. זהו מגדל פעמונים, הפינה הדרום מזרחית של חומת **דאהר אל עומר**. בגלל המגע עם המים הנטייה שלו הולכת וגדלה וביום מן הימים הוא ייפול.

הטיבריום

סיפור של חלמאות ישראלית: זה היה מיצג אורקולי יפהפה שהוקם בשנת 2010. עלות הפרויקט "**טיבריום**" הייתה כ-7 מיליון שקל. הוא הופעל באמצעות דוברת, שהוצבה על ארבעה עמודים שנעצו בקרקעית הכינרת. במופע הופעלו פעלולי מים, אפקטים של תאורה ופעלולי אש, ובאמצעות מגדל

ההקרנה הוקרנו תמונות שונות על מסכי ענק. בשנתיים שבהן פעל המתקן התקיימו שלושה מופעים בכל ערב. סביב הפרויקט ובעקבות הפעלתו נפתחו עסקים שונים לרווחת תושבי העיר והתיירים המופע פעל מעט יותר משנתיים - מאוקטובר 2010 ועד ינואר 2013 - ובמרס 2013 טבע עקב העלייה במפלס הכינרת, כיוון שבתכנון לא נלקחה בחשבון האפשרות שהמפלס יעלה...

מאז הושקעו כספים רבים נוספים בניסיון להציל את מה שנותר מהמתקנים והפרויקט, אך לשווא.

סיפור החלמאות של הטיבריום הופיע בדו"ח מבקר המדינה בשנת 2016.

ה"מוסקוביה" – מסעדת הרמיטז' (ההוסטל הרוסי)

המבנה הוקם ע"י השלטונות הרוסיים בסוף המאה ה 19 כדי לקלוט את גלי הצליינים הרוסיים. הם היו אנאלפביתיים ולכן כמעט ולא השאירו יומני מסע לכן אין מספיק תיעוד היסטורי.

השלטונות הרוסיים בונים מקומות כאלה בכל אתרי הצליינות בירושלים (המפורסם בהם: מגרש הרוסים בירושלים). בשנים האחרונות המקום שופץ והפך לבית מלון, רכוש הכנסייה הרוסית.

1812 מגיעים לא"י שני קצינים בריטים (אירבי ומנגלס) במשימת מודיעין. הם מגיעים לירושלים ושומעים שמתארגנת שיירת צליינים לקאסר אל יהוד אתר הטבילה בירדן. כנוצרים מאמינים הם מצטרפים לשיירה. הם כותבים ביומנם "באנו למקום בו השיירה יוצאת. היינו שנינו, שלושה אמריקאים, צרפתי אחד, סקוטי אחד, ו5000 רוסים." מהאירופאים הללו יש לנו 7 ספרים. מה 5000 רוסים- אף לא מילה כתובה אחת.

הכנסייה היוונית-אורתודוקסית

כיום כנסייה המוחזקת ע"י משפחה שגרה בסמוך.

בהיסטוריה של טבריה המקום נקרא **כיפות השל"ה**. ספר בשם **שני לוחות הברית** (של"ה) נכתב ע"י הרב **הורוביץ** הרב הראשי של פראג. 1627 הוא עולה לטבריה, היה רבה הראשי ונקבר ליד קבר הרמב"ם.

כאשר מגיע **השל"ה** (המכונה **השל"ה הקדוש**) מספרים לו כי כאן היה עומד האר"י הקדוש עם תלמידיו ומתפלל. הוא מחליט לבנות במקום בית כנסת ומשתמש

בקמרונות העיר הצלבנית לבניית המבנה. בראש בית הכנסת המפואר נבנות 2 כיפות (אלו **כיפות השל"ה**).

1680 רעידת אדמה, המקום נהרס.

1740 מגיע רבי חיים אבולעפיה ובונה את הרובע היהודי רחוק מצפון, מה שמשאיר את המקום רחוק מן העין ולכן הוא ניטש.

1875 מגיעים נזירים יוונים אורתודוקסים, רואים מבנה יפה ובונים עליו כנסייה.

כשהיהודים מגלים את זה הם נזעקים, הולכים **לוואלי של דמשק** ותובעים את היוונים האורתודוקסים למשפט. הוואלי של דמשק מזמן את שני הצדדים עם מסמכים וכו', ופוסק כי המקום שייך **ליהודים**.

היוונים האורתודוקסים שהפסידו במשפט דורשים לפחות פיצוי על הכסף שהשקיעו בבניה. ליהודים האשכנזים אין את 4000 הפיאסטרים (גרושים) שנדרשו, והם פונים ליהודים הספרדים בבקשה להלוות להם את הכסף.

הספרדים מסרבים ("לא רציתם להשתתף איתנו בקופת רבי מאיר בעל הנס, לא נשתתף אתכם בשל"ה הקדוש"), ולכן המבנה נשאר כנסייה עד עצם היום הזה.

הקשר בין אבולעפיה הטברייני ואבולעפיה היפואי

החמש (דור חמישי) של רבי חיים אבולעפיה נקרא גם הוא חיים אבולעפיה בן הישוב הישן בטבריה. כיוון שדיבר עברית רהוטה מזמינים אותו החלוצים להיות מורה לעברית במושבה ראשון לציון. שם הוא פוגש את רבקה ומתחתן אתה. לימים, הם עוברים לגור בנווה צדק ומגדלים שם את חמשת ילדיהם, הוא מתפרנס מהוראת עברית, והיא מטוויה ואריגה.

יום אחד מתדפק על דלתם נער מוסלמי צעיר, מזה רעב וקרוע בגדים ומבקש נדבה. רבקה מכניסה אותו, נותנת לו לאכול, והוא מספר לה כי הוא יתום ששימש כעבד אצל אדוניו ביפו וברח מהם. הזוג אבולעפיה מאמצים את הנער ומגדלים אותו. לאחר כמה שנים חיים אבולעפיה נפטר, ורבקה שאינה יכולה לעמוד לבדה במעמסת גידול הילדים, פונה לנער ואומרת לו כי אין לה עוד אפשרות לכלכל אותו והוא חייב לעזוב. הנער חוזר ליפו, ומחליט לאמץ לעצמו את שם המשפחה אבולעפיה. הוא מנסה להתפרנס ומקים מאפיה. מתוך הוקרה למגדליו היהודים הוא מחליט כי במאפיה שלו לא ימכרו ביום כיפור ובפסח לא יהיה בה חמץ. הוא משאיר את ההוראה הזו בצוואתו לבניו, ואלו מקפידים בה מאוד.

בקומה השנייה בבית משפחת אבולעפיה התגורר בחור בשם צ'צ'קס, הלא הוא ש"י עגנון, הסופר המפורסם. אותו צ'צ'קס התאהב בשכנתו הצעירה והיפה מבית משפחת שלוש, אך לא קיבל את ברכת אב המשפחה לקשר ביניהם. את נקמתו המתוקה נקם הסופר בספרו "כתמול שלשום", בו הוא מתאר את כל שהוא רואה מחלון ביתו ומתעלם במודע מהבית שעומד מתחת אפו - בית משפחת שלוש.